

his actionibus contra justitiam fiat, sufficit ad incurrendam hanc censuram. Si autem bona fide et probabili titulo, juxta doctorum hominum judicium, aliquid hujusmodi fiat, non incurretur censura, quia excusatur culpa, sine qua non potest excommunicatio incurri. Quod annotavit Cajetanus, in Summa, c. 31, versic. 4: *Quia tunc (inquit) operatur quis ex ignorantia plusquam probabili; et ideo neque apud Deum, nec apud Ecclesiam agit contra ejusdem Ecclesiae jus, seu libertatem.* Advertit etiam idem Cajetanus, c. 47, quem sequitur Navar., num. 73, quod, quando in civitatibus Papæ sunt factiones, et altera factio extra existens, civitatem hostiliter invadit, quamvis non intendat eam subtrahere ex dominio Papæ, neque in aliquo lædere jus Ecclesiæ, sed ibi principatum obtinere eo modo, quo potest, nihilominus duces, et milites talis factionis hanc censuram incurrunt, quia simpliciter invadunt hostiliter civitatem, et in Bulla non distinguitur, quod id fiat animo subtrahendi civitatem ex dominio, vel jurisdictione Papæ, necne. Item, quia hujusmodi invasiones regulariter ac frequenter non fiunt, quin civitas saltem in parte destruat. Addit etiam Cajetanus frequenter etiam non fieri, quin liberum regimen talis civitatis Ecclesiæ subtrahatur.

107. Post has censuras addebatur alia in Bulla Gregorii contra eos, qui tempore, quo Sedes Romana vacat, vel Summus Pontifex infirmatur, suppellectilem librorum, scripturarum, aut honorum Camerae Apostolicæ occupant. Illa vero a Sixto, et Clemente subblata est, et ideo nunc solum illæ viginti, quæ expositæ sunt, per se, et directe continentur in Bulla. Nam alia, quæ postea fertur in eos, qui absolvunt ab hujusmodi censuris sine legitima facultate, est quasi reflexa, et minus propria hujus Bullæ, ut statim declarabo.

SECTIO III.

Quis possit absolvere ab his censuris.

1. Post omnes prædictas leges, et censuras additur in Bulla clausula continens modum, et terminum durationis ejus. Quam clausulam propter loci opportunitatem in 4 sect. expositam reliquimus. Deinde vero subjungitur clausula reservationis prædictarum censurarum. Juxta quam dicendum est primo, extra mortis articulum nullum præter Romanum Pontificem posse a prædictis censuris

absolvere; neque etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, et satisfaciendo cautione præstita. Quæ assertio satis probatur auctoritate ipsius Bullæ, nam sunt fere formalia verba ejus. Solum posset interrogari, quæ cautio sit in mortis articulo exigenda. Sed de hoc non potest generalis regula statui, prudentisque arbitrio est relinquendum. Communiter autem dicitur cautionem hanc debere esse pignoratitiam, vel si nec hæc possit, saltem juratoriam, ut videre licet in Cajet., cap. 77, de Excommunicatione, et Navar. supra.

2. *Quæ cautio sit exigenda, ut quis in mortis articulo ab censuris absolvi queat. — Non sufficit cautio quando satisfactio exhiberi potest. — Merito autem in Bulla dictum non est in mortis articulo satisfactionem esse exigendam, sed cautionem de satisfaciendo, ut tolleretur dubium, an in hujusmodi eventibus necessarium sit realem satisfactionem præcedere, et an in casu impotentiae possit quis absque illa absolvi cum ejus cautione. Quamvis enim probabilis sit (licet non sine opinionum varietate) in eo casu semper, et pro quacumque reservatione cautionem sufficere, ut in superioribus visum est, in casibus tamen hujus Bullæ res esse debet extra omnem controversiam, quia in ipsamet Bulla non satisfactio, sed cautio satisfactionis expresse postulatur. Unde non solum in casu impotentiae simpliciter, sed etiam in minori necessitate, vel quacumque difficultate morali existimo sufficere cautionem, quia Bulla non plus requirit. Nihilominus tamen, quando satisfactio talis est, ut statim, et sine ulla mora exhiberi possit, non solum tutius (quod manifestum est), sed etiam necessarium est, per se loquendo, ut satisfactio præmittatur, saltem ut res bene et sine peccato fiat. Nam, ut valide fiat, semper opinor sufficere cautionem, cum non desit in absolvente jurisdictione, quia verba Bullæ in rigore plus non requirunt, et ex parte dispositionis poenitentis possit esse sufficiens cum proposito satisfaciendi; nihilominus tamen interdum potest esse necessaria actualis satisfactio prævia, si statim, et absque difficultate ulla potest exhiberi. Et ideo etiam minister, ut fideliter suo munere fungatur, debet in simili casu eam exigere. Eo vel maxime, quod quando non potest satisfactio præmitti, debet cautionem securissimam, quantum moraliter potuerit, procurare; nihil autem securius est, quam non differre satisfactionem, si statim commode exhiberi potest. De qua re videri pos-*

sunt superius generatim dicta, et quæ attingit Navar., c. 27, num. 47 et 48, et quos ipse citat. An vero articulus mortis, et periculum mortis idem sint, et utrumque ad præsentem effectum sufficiat, dictum est in superioribus, cum de reservatis casibus in communi ageremus, nec in præsentem aliquid speciale occurrit.

3. *Sub Pontifice ejus legati comprehenduntur quoad hunc effectum absolvendi. — Cum autem in hac assertionem dicitur solum Summum Pontificem posse extra dictum articulum ab his censuris absolvere, non excluduntur ministri, seu delegati ipsius Pontificis ad hunc effectum, quia constat nec debere, nec moraliter posse Pontificem per se ipsum ab omnibus hujusmodi casibus absolvere; imo nunquam id facere. Necessarium tamen est, ut hæc delegatio fiat modo in hac Bulla præscripto; non enim sufficit quodcumque indultum, vel facultas verbis generalibus concessa, nisi in ea expresse contineantur casus hujus Bullæ; ita enim in eadem Bulla eisdem fere verbis declaratur; et nominantur in particulari omnia genera personarum, vel communitatum, quibus talia indulta concedi solent, et ad omnia extenditur revocatio, sive tales facultates per Sedem Apostolicam datæ sint, sive per cujusvis Concilii Decreta. Quod ultimum verbum notandum est, quia per illud videtur derogata facultas concessa Episcopis ad absolvendum ab omnibus censuris in causis occultis, quantum ad casus hujus Bullæ, quia non videtur potuisse expressius derogari; imo vix potuit verbum illud propter aliud Concilium addi. Ita animadverti in superiori tomo, disput. 30, sect. 2, num. 40, ubi in hunc locum remisi aliqua, quæ nunc addenda sunt.*

4. *Notandum circa clausulam revocatoriam Bullæ. — Advertendum est ergo circa clausulam revocatoriam privilegiorum et facultatum in Bullis Sixti V, et Clementis VIII, habere quamdam restrictionem notabilem per illa verba; Nisi in eis etiam casus præsentibus litteris expressi comprehendantur. Per quæ declaratum est, per priorem revocationem solum excludi indulta concedentia facultatem absolvendi a casibus Papæ reservatis, tantum in generali, non vero ea, quæ in specie concedunt casus Cœnæ Domini; et ita constat nunc non esse revocata regularium privilegia, quæ hos casus in specie concedunt; an vero hæc fuerit nova concessio, seu limitatio revocationis, vel fuerit tantum de-*

claratio prioris revocationis generalis, in tomo de religione, Deo dante, videbimus. Hinc ergo ortum mihi est speciale dubium circa præcedentem resolutionem; nam hinc sequitur facultatem illam Episcopo datam a Concilio non esse revocatam per hanc clausulam. Patet sequela, quia in Concilio expressis verbis conceditur hic casus hæresis occultæ Episcopis, ut patet ex illis verbis, sess. 24, c. 6 de Reform. : *Idem et in hæresis crimine, in foro conscientia, iis tantum, non eorum vicariis sit permissum;* ergo hic casus continetur sub illa exceptione, nisi in eis, etc.; ergo facultas ad absolvendum ab illo reservata non est.

5. *Num per hanc clausulam revocata sit facultas absolvendi Episcopis datam a Concilio Trident. — Responderi potest, illam specificationem non tam fuisse positam a Concilio propter facultatem concedendam, quam propter limitandam illam, scilicet, ut per se, non per vicarium posset Episcopus illa uti, alioqui dicendum esset, concessionem illam esse revocatam quoad alios casus Cœnæ, et non quoad hæresim, quod plane absurdum est. Sequelam probo, quia alii casus conceduntur solum per clausulam generalem ad omnes casus Papæ reservatos, sola autem hæresis in specie exprimitur. Sed contra hoc est, quia quando post clausulam generalem additur exceptio alicujus casus reservati, censentur omnes alii in specie expressi, quia exceptio firmat regulam in contrarium, ut ex communi sententia dixi in 4 tom., disp. 30, sect. 4, num. 3; sed hic Concil. Trident. prius ponit clausulam generalem, per quam concedit Episcopis omnes casus occultos reservatos Pontifici, ut per se, vel vicarium possint ab eis absolvere, et postea addit expressionem peccati hæresis cum speciali limitatione; ergo intelligit concedere omnes alios speciatim et sine illa limitatione; ergo talis concessio non est revocata, saltem per Bullas Sixti V, et Clementis VIII, cum illi expresse dicant se nolle revocare facultates, in quibus casus Cœnæ in specie conceduntur. Quæ ratio sane videtur facere probabilem aliquorum opinionem, negantem facultatem hanc Concilii esse per hanc clausulam Bullæ derogatam, quanquam aliud fundamentum eorum, scilicet Episcopos habere hanc jurisdictionem jure divino, et Concilium abstulisse solum impedimentum, et reduxisse rem ad jus antiquum, mihi non probetur, de quo alias. Verumtamen nec ob rationem factam discedere possum a priori sententia, quia*

licet fortasse sola verba Bullæ prout ponderata sunt, non cogent, hanc tamen nihilominus intelligo esse voluntatem Pontificum, et proximam Romanam. Unde Francis. Penna, in 3 part. Directorii, in scholio ad quæst. 92, ita scribit: Et quidem in supremo Inquisitionis prætorio S. et Romanæ generalis Inquisitionis sæpe pronuntiatum est, nec posse, nec debere Episcopos amplius virtute Concilii absolvere occultos hæreticos in foro conscientiae, sive quod per processum Bullæ in Cœna Domini sit Concilio Trident. derogatum, sive quod ita Pius V et Gregorius XIII alias expresse declararunt. Quod etiam testatur Navarr., in Summ., cap. 27, num. 275, a qua etiam sententia non audet discedere Simanc., de Cathol. instit., tit. num. 6.

6. *Quam pœnam incurrat sacerdos ab his casibus absolvens.* — Secundo dicendum est, sacerdotem, qui sine legitima facultate ab his casibus absolvit, excommunicatum esse ipso jure, et nihil facere. Hoc posterius constat, quia jurisdictionem non habet; prius autem, quia in Bulla disponitur. Sed an sit hæc censura reservata? Cajet., verb. *Excomm.*, c. 77, refert olim fuisse additam reservationem in Bulla Cœnæ. At nunc non extat, nec in Bullis Pii V, et sequentium, imo neque in Bulla Pauli III, quam refert Rebuf.; et ideo ex vi Bullæ Cœnæ sine dubio non est reservata, quia nec de prioribus constat, nec jam habent vim, sed sola ultima. Addit vero Cajet. esse hanc censuram reservatam a Sixto IV, in Extrav. *Etsi dominici*, de Pœnit. et remis., et illam reservationem esse generalem, et habere vim suam. At Sixtus bis repetit hæc verba: *Prætextu hujusmodi facultatum*, id est, ab ipso concessarum, quas ibi revocarat; non est ergo reservatio illa extra illum casum extendenda. Nihilominus Rebuf. hic ait, solum Papam posse ab hac censura absolvere, quia ejus est solvere, cujus est ligare. Verum tamen eo ipso, quod reservata non est, censetur concessa, juxta cap. Nuper, de Sent. excomm. Præsertim cum supra ostensum sit, censuras hujus Bullæ esse a jure. Recte ergo Navarr., num. 74, concludit, posse quemlibet Ordinarium ab hac censura absolvere. Sed an propter hoc delictum incurran- tur alia pœnæ? Anton., 3 part., tit. 24, c. 7, refert alias suspensiones, scilicet ab officio prædicandi, legendi, audiendi confessiones, et ministrandi sacramenta, quæ habentur in Bulla Pauli III, easque Rebuf. ibi amplificat; sed sublatae jam sunt eo ipso, quod in pos-

trema Bulla non sunt additæ. Notandum denique est in illa clausula verbum illud *præsumperit*; nam ex vi illius excusari possunt, qui ex inconsideratione, et ex ignorantia non affectata absolvunt, juxta generalem doctrinam superius traditam cum Cajetano, in Summa, verb. *Excommunicatio*, cap. 58 et 84. Cætera, quæ in Bulla adjiciuntur, generalia sunt, et non indigent expositione.

DISPUTATIO XXII.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS JURIS SUMMO
PONTIFICI RESERVATIS.

Ut ad aliquam methodum, vel ordinem has reducamus, per libros, vel tomos juris canonici procedemus, et ut sequamur ordinem antiquitatis, dicemus prius de excommunicationibus, quæ in Decreto continentur, postea de contentis in antiquioribus libris Decretalium, deinde in Sexto, et sic consequenter in reliquis; nullus enim ordo aptior et facilius nunc occurrit; esset enim valde difficile in certas classes personarum aut delictorum, has excommunicationes distribuere et ordinare.

SECTIO I.

Quæ, et quot sint excommunicationes juris, quas in canonibus Decreti Papa reservavit.

1. *Cap. Nulli, 19 dist., non coincidit cum prima censura Bullæ Cœnæ.* — Quamvis varia sint decreta in his, quæ a Gratiano congeruntur, quæ excommunicationis censuram continere videntur, si tamen recte explicentur, unicum tantum est, quod de censura excommunicationis Papæ reservata loquatur. Nam aliam excommunicationem, quam primo loco recenset Navarrus, ex cap. Nulli, 19 dist., ipse quidem ait reduci ad primam censuram Bullæ Cœnæ, quæ est contra hæreticos. Ego vero censeo illam non esse censuram ipso jure latam, sed ferendam; neque esse propter hæresim, sed propter inobedientiam Ecclesiæ; nec denique esse reservatam Papæ, sed communem. Verba enim illius textus sunt: *Nulli fas est, vel velle, vel posse transgredi Apostolicæ Sedis præcepta.* Unde infra subditur: *Si ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contraire decretis.* Ubi Glossa intelligit, hunc dici esse prostratum, quia hæreticus est; et ideo exponit de illo, qui dicit

Ecclesiam Romanam non esse caput, nec posse condere canones; quam expositionem multi expositores ibi sequuntur, citantque sententiam Damasi Papæ, in cap. Violatores, 25, quæst. 4, ubi violatores canonum voluntarii, qui contra eos, aut proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt, blasphemare in Spiritum Sanctum dicuntur.

2. Verumtamen non est expositio necessaria, quia non solum propter hæresim, sed etiam propter schisma, vel propter inobedientiam contra Ecclesiam, potest quis dici *ruinæ suæ dolore prostratus*; nam esse prostratum non est esse alienum ab Ecclesia, neque etiam esse censura damnatum, sed est non esse conjunctum Ecclesiæ per charitatem, et esse dignum, ut ab Ecclesia, vel a clero ejiciatur, ut verbis sequentibus declaratur, scilicet: *Nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris a sancto ministerio fiat.* Quæ verba suspensionem potius, vel depositionem, quam excommunicationem significare videntur; nec incongrue, quia ad Episcopos Gregorius Papa IV loquebatur. Et verbum illud *fiat*, pœnam ferendam potius quam latam indicat; inferius vero de excommunicatione clare subditur: *Quia majoris excommunicationis dejectione est abjiciendus*, etc.; non est ergo sermo ibi de solis hæreticis circa articulum vel veritatem de primatu, et potestate Ecclesiæ Romanæ, de quibus loquitur Nicolaus P., in cap. 4, 22 dist., sed est sermo de fidelibus, et maxime de Episcopis rebellibus præceptis Ecclesiæ Romanæ, qui et sua jurisdictione privandi, et, si opus sit, excommunicandi censentur.

3. Et de eisdem inobedientibus generaliter loquitur dictum cap. Violatores, qui lato modo dicuntur blasphemii in Spiritum Sanctum *vel opere, vel verbo*; sic enim aperte textus ipse sub disjunctione loquitur, quantum ibi nulla censura feratur. Magis possent in illo sensu exponi verba ejusdem Nicolai in cap. Si quis dogmata, 25, quæst. 2, scilicet: *Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta, pro Catholicæ fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, pro interdictione imminantium, vel futurorum malorum a Sedis Apostolicæ præside solemniter promulgata contempserit, anathema sit.* Ibi enim fertur manifeste sententia excommunicationis ipso jure. Certum est autem non omnes trans-

gressores mandatorum, decretorum, aut sanctionum Ecclesiasticarum ipso facto esse anathematizatos; necesse est ergo verbum illud, *contempserit*, intelligi de illo, qui hæc contemnit tanquam nullius momenti, vel obligationis, non solum affectu, et opere, sed etiam judicio et existimatione, quod non fit sine hæresi. Et adhuc excommunicatio illa prout ibi fertur, non est reservata Pontifici; et ita non est de iis, quas nunc inquirimus.

4. *Cap. Si quis suadente, 17, quæst. 4, exponitur.* — Quatuor notanda circa priorem partem hujus canonis. — Unica ergo excommunicatio major in antiquis decretis lata, et Summo Pontifici reservata, lata est ab Innocentio II, in Concil. Lateran., et habetur in cap. Si quis suadente, 17, quæst. 4, quam hic, quoniam circa materiam quotidianam versatur, latius exponere necesse est. Duas ergo partes habet decretum illud. In priori ponitur censura; in posteriori reservatio ejus. Circa primam partem quatuor notanda sunt: primum est censura, quæ fertur illis verbis, *Anathematis vinculo subjaceat*; quibus certum est excommunicationem majorem significari, et ex vi illorum verborum ipso jure imponi, quia non præcipiunt ut subjiciatur, sed ipsum jus sua auctoritate subjicit.

5. *Quas personas comprehendat hæc censura.* — Secundum est, contra quos hæc censura feratur, qui denotantur illa particula, *Si quis*, quæ adeo est universalis, ut omnes in universum personas comprehendat, quæ sunt capaces censuræ, ut omnes non baptizatos excludamus, et inter baptizatos solum Summum Pontificem; reliqui enim omnes baptizati, si causam seu culpam, propter quam hæc censura fertur, commiserint, sub illa comprehenduntur, cujuscumque conditionis, aut ordinis existant, sive sint fœminæ, sive viri, sive laici, sive Ecclesiastici, ut ibi notat Glossa, et colligitur ex cap. De monialibus, et cap. Cum illorum, de Sent. excomm.; illa vero particula, *Suadente diabolo*, non limitat hanc generalitatem personarum, sed declarat solum necessarium esse, ut talis persona sit capax malitiæ, atque adeo ratione utens, quia necesse est, ut peccare sciat, et possit; nam, ut statim dicemus, nisi per grave peccatum non incurretur hæc censura. Si autem peccatum sit grave in specie hic prohibita, erit sufficiens causa hujus censuræ; tale enim delictum semper suggestionem dæmonis fieri præsumitur; nec per illa verba aliqua specialis cir-